

บทที่ ๔

เปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อแล้ว ดังนั้น ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยต้องการเปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาทั้งสอง ในประเด็นความหมายและความสำคัญของการคบมิตร บริบทเรื่องการคบมิตร มิตร และลักษณะของมิตร การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนา ดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบความหมายและความสำคัญของการคบมิตร

๔.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของการคบมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ให้ความหมายของมิตร ๒ นัยคือ ทางศาสนา หมายถึง คนที่มีมิตรต่อกัน มีเยื่อใยต่อกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน และปรารถนาดีต่อกัน กล่าวคือ เมตตาหรือมิตรีเพื่อนที่มีคุณสมบัติเช่นนี้เรียกว่ามิตร แต่ความหมายของคนทั่วไป มิตรหมายถึง เพื่อนเกลอผู้ที่ทำหน้าที่ต่อกันแล้วมีความพอใจต่อกันทั้งสองฝ่าย ไม่โกรธต่อกัน แต่ถ้าเป็นความหมายทางศาสนามิตรจะมีความหมายลึกซึ้งและเหนียวแน่น และมีธรรมคือเมตตามากกว่ามิตรที่เรียกว่าเพื่อนตามที่เขาใจกัน เพราะมิตรนั้นตามที่เขาใจกันโดยทั่วไปอาจจะมีความรักกันก็จริง แต่เมื่อเวลาผ่านไปอาจจะไม่มีความรักและเยื่อใยต่อกัน เพียงคบกันเพียงชั่วเวลาหนึ่งเท่านั้นไม่ถือเป็นมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ดังมิตรที่เป็นความหมายทางศาสนา การไม่คบ มีความหมายว่า การเลือกคบแต่บัณฑิต การไม่คบคนพาล เป็นผู้ทุศีลหรือเป็นผู้หมกมุ่นอยู่ในอบายมุข มีความประพฤติไปในทางเสื่อม เป็นประจำ เช่นเป็นนักเล่นสุรา เป็นคนขี้เมา ทั้งการงาน ไม่เอาถ่าน เป็นนักเที่ยวผู้หญิงตามช่อง เข้าคลับเข้าบาร์ติดโรคร้าย เช่นโรคเอดส์ เป็นต้น ทั้งลูกเมียและบ้านเรือนไม่รักษาทรัพย์ของตนที่มีอยู่ เป็นนักเล่นการพนัน ตามบ่อนกาสิโนเป็นการผลาญทรัพย์สิ้นเงินทอง สั่งเวรผิการพนันจนหมดตัว ครอบครัวยแตกแยก คบมิตรชั่ว คือคบคนไม่ดีเป็นเพื่อน ได้แก่คนพาลยอมพาไปทำความชั่วต่าง ๆ มีการลักทรัพย์วิ่งราวทรัพย์ของคนอื่น ไปเสพยาเสพติดและค้าขายยาเสพติดของผิดกฎหมาย ในพหุธาตุกสูตรได้กล่าวถึงภัยทุกอย่างเกิดจากคนพาล ไม่ได้เกิดจากบัณฑิตเลย ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภัยทั้งปวงที่เกิดขึ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปัทวະทั้งปวงที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปสรรคทั้งปวงที่เกิดขึ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต ภัยทั้งปวงที่เกิดขึ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปัทวະทั้งปวงที่เกิดขึ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต อุปสรรคทั้งปวงที่เกิดขึ้น ล้วนเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต เปรียบเหมือนไฟที่ลุกกลามจากเรือนไม้หรือเรือนหญ้า ไหม้แม้เรือนยอดที่เขาโบกทั้งภายในและภายนอก ลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูปิดมิดชิด หน้าต่างปิดสนิท ฉะนั้น คนพาลมีภัย บัณฑิตไม่มีภัย คนพาลมีอุปัทวະ บัณฑิตไม่มี

อุปัทวะ คนพาลมีอุปสรรค บัณฑิตไม่มีอุปสรรค ภัยไม่มีจากบัณฑิต อุปัทวะไม่มีจากบัณฑิต
อุปสรรคไม่มีจากบัณฑิต^๑

คนพาลมีการให้สังเกตได้หลายอย่างด้วยท่าทางและความประพฤติของเขา พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสไว้ในพาลบัณฑิตสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของคนพาล เครื่องหมายของคนพาล ความประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล ๓ ประการ ลักษณะของคนพาล ๓ ประการนี้ อะไรบ้าง คือ คนพาลในโลกนี้ ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว ชอบทำแต่กรรมชั่ว”^๒ ส่วนการคบคนดีเป็นมิตรนั้น บุคคลจะสามารถเลือกคบคนดีที่ประกอบด้วยสุจริต ๓ คือ คนที่คิดดี พูดดี ทำดี จึงเป็นเพื่อนที่ดี คือ ผู้เป็นบัณฑิต หมายความว่า ผู้ที่ดีพร้อมในทวารทั้ง ๓ อย่าง บุคคลผู้เป็นบัณฑิตนั้นสามารถสังเกตได้ตามกริยาท่าทางของคำพูดและการกระทำ คือ คนที่พูดจริงทำจริง หมายความว่า ผู้ที่มีใจตรงกับปาก พูดเช่นใด ทำเช่นนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพาลบัณฑิตสูตรอย่างนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะของบัณฑิต เครื่องหมายของบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการ ลักษณะของบัณฑิต ๓ ประการนี้ อะไรบ้าง คือ บัณฑิตในโลกนี้ ชอบคิดแต่เรื่องดี ชอบพูดแต่เรื่องดี ชอบทำแต่กรรมดี”^๓

การคบเพื่อนที่เป็นบัณฑิต คือ ผู้รู้จักประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ เป็นผู้ฉลาดในกิจหลายอย่าง ในคนพาลและบัณฑิตทั้ง ๒ พวกนั้น พวกบัณฑิตเท่านั้นควรคบ พวกคนพาล คือ พวกคนโฉดเขลา เบาทัญญาไม่ควรคบ เพราะพวกคนพาลเป็นเช่นกับไฟ มันจะไหม้ และทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้า ดังเรื่องบุรุษเฝ้าสวนฝากลิงดูแลต้นไม้ต้องเสียใจเพราะไวใจคนผิด ดังนั้น การคบมิตร คือ การคบคนที่มีเมตตาต่อกัน คั่นเคย รักใคร่สนิทสนม มีความจริงใจ เอื้อเฟื้อประโยชน์ต่อกัน ระหว่างบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ต้องอ่าน ต้องดู เพื่อใช้ในการอุปโภคประจำวัน หรือหมายถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงถือว่าเป็นมิตรที่มีส่วนสำคัญเช่นเดียวกัน ถ้าได้ทั้งบุคคลเป็นมิตรที่ดีงามและได้สิ่งสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดีก็ถือว่าเป็นคนที่คบมิตรที่ดี เรียกว่าผู้มี “กัลยาณมิตร”

๔.๑.๒ ความหมายและความสำคัญของการคบมิตรในศาสนาขงจื้อ

การคบมิตร คือ การยอมรับนับถือคนดีเป็นมิตร หมายความว่า เลือกเอาคนที่มีดีเป็นมิตร คือคนที่มีคุณธรรม ความดีอยู่ในจิตใจ เพราะธรรมทำคนให้เป็นคนดี หรือคนดีได้เพราะธรรม ดังคำกล่าวของขงจื้อที่ว่า “ธรรมต้องอยู่เหนืออื่นใด เหนือฟ้า เหนือดิน เหนืออนาคต เหนือกฎ ประชาวม

^๑ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๒๔/๑๖๐.

^๒ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๔๖/๒๙๑, ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๒๔๖/๑๕๒, อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๓/๗๙, ขุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๔๘/๒๘๓. ๑) **ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว** หมายถึง ประกอบมโนทุจริต ๓ คือ (๑) อภิขมา (เพ่งเล็งอยากได้ของเขา) (๒) พยาบาท (ความคิดปองร้าย) (๓) มิงฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด) ๒) **ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว** หมายถึง ประกอบวจีทุจริต ๔ คือ (๑) มุสาวาท (พูดเท็จ) (๒) ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) (๓) ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) (๔) สัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ) ๓) **ชอบทำแต่กรรมชั่ว** หมายถึง ประกอบกายทุจริต ๓ คือ (๑) ปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) (๒) อทินนาทาน (ลักทรัพย์) (๓) กาเมสุมิฉฉาจาร (ประพฤติดิฉินในกาม)

^๓ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๒๙๙.

ใจเป็นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นหรือตาย นี่คือการอยู่รวมกันอย่างสามัคคี”^๔ การคบมิตร คือมีความรักใคร่กัน และกัน ระหว่างบุคคลกับบุคคล มีความเคารพกัน มีการคบกันด้วยความซื่อตรง จริ่งใจต่อกัน การคบกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริตใจ เทียงธรรม เทียงตรงต่อเพื่อน การคบคนดี มีคุณธรรมเป็นเพื่อน เป็นคนดีมีความเฉลียวฉลาด ปราดเปรื่อง เขาเป็นมิตรที่สามารถช่วยให้สำเร็จผลประโยชน์ได้ตามที่ปรารถนา การเลือกคบคนดีมีคุณธรรม เป็นคนดีมีความรู้มาก การคบคนที่สูงส่งเป็นเพื่อน เป็นผู้ที่มีสติปัญญาสามารถทำงานใหญ่ได้ ขงจื๊อกล่าวว่า “พึงยึดมั่นในความภักดีแลสัจจา ไม่คบหาสหายที่ต่ำกว่า ครั้นมีความผิดก็ไม่กลัวการแก้ไข”^๕

การคบมิตร คือ ยึดมั่นในความซื่อตรงแลความซื่อสัตย์ ไม่คบหามิตรที่ต่ำกว่า คือคนที่มีจิตใจต่ำ เป็นคนถ้อยไม่สามารถเข้าใจการทำงานได้ เป็นคนละโมภเห็นแก่ได้ เห็นแก่กิน เป็นคนที่พูดมากเกินไปจนความเป็นจริง เอาความไม่ได้ คนต่ำทราวมมีความคิดไม่ซื่อตรง ไม่มีความอดทนต่อการทำงานและอากาศหนาวร้อน เป็นต้น คนเห็นแก่ได้ คือ เป็นคนคิดแต่ประโยชน์ส่วนตัว พูดดีต่อหน้าหลังตั้งนินทา ต้องคบคนที่สูงกว่าตน คือ คนที่มีจิตใจสูง มีความละเอียดต่อความชั่ว มีความกลัวต่อความเลว คนที่มีคุณธรรมสูงและมีความรู้สูงกว่า สามารถให้คำปรึกษาได้ รู้เหตุผล รู้ผิดรู้ถูก รู้รับผิดชอบ เมื่อมีความผิดก็กล้าที่จะออกมารับผิดและยอมแก้ไขให้ถูกต้อง ดังนั้น การคบมิตร ก็คือการยอมรับนับถือคนดีเป็นมิตร หมายความว่า เลือกเอาคนที่มีดีเป็นมิตร คือคนที่มีคุณธรรม ความดีอยู่ในจิตใจ เพราะธรรมทำคนให้เป็นคนดี หรือคนดีได้เพราะธรรม ดังคำกล่าวของขงจื๊อที่ว่า “ธรรมต้องอยู่เหนืออื่นใดเหนือฟ้า เหนือดิน เหนืออนาคต เหนือกฎ ประชาวมใจเป็นหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นหรือตาย นี่คือการอยู่รวมกันอย่างสามัคคี” การคบมิตร คือ การมีเมตตาระหว่างคนกับคน คือ เมตตากับพ่อแม่เป็นความกตัญญู เมตตากับพี่น้องเป็นความผูกพัน เมตตากับสามีภรรยาเป็นความรัก เมตตากับลูกเป็นความหวังดี เมตตากับราชาคือความภักดี เมตตากับสหายคือความเชื่อใจ และเมตตากับคนอื่นคือความจริงใจ

จากการศึกษาการนิยามและความหมายของการคบมิตรนั้น สรุปเป็นตารางเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างดังนี้

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบความหมายและความสำคัญของการคบมิตร

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาขงจื๊อ
การคบมิตรนั้น หมายถึง การคบหาสมาคมเฉพาะกับคนดี เป็นบัณฑิต เป็นสัตบุรุษไว้เป็นมิตร	การคบมิตร คือ การมีเมตตาระหว่างคนกับคน คือ เมตตากับพ่อแม่เป็นความกตัญญู เมตตากับพี่น้องเป็นความผูกพัน เมตตากับสามีภรรยาเป็นความรัก เมตตากับลูกเป็นความหวังดี เมตตากับราชาคือความภักดี เมตตากับสหายคือความเชื่อใจ และเมตตากับคนอื่นคือความจริงใจ

^๔ มิสโจ (เจือจันท์ อักษรธรรม), *ขงจื๊อมหาปราชญ์แห่งแผ่นดิน*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๐.

^๕ อมร ทองสุก, *คัมภีร์หลุนอวี่*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชูณหวัตร จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๔.

จากตารางที่ ๑ พบว่า การคบมิตรในทัศนะของพระพุทธศาสนามุ่งถึงการคบหาคนดี คนที่ฉลาดมีความรู้ และเป็นสัตบุรุษ คือ คนมีหลักธรรมของคนดีเป็นวัตรปฏิบัติ ส่วนในทัศนะของศาสนาขงจื้อ การคบมิตรคือการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลกับบุคคลโดยอาศัยเมตตาธรรมเป็นเครื่องประสาน เช่น เมตตากับพ่อแม่เป็นความกตัญญู เมตตากับพี่น้องเป็นความผูกพัน เมตตากับสามีภรรยาเป็นความรัก เมตตากับลูกเป็นความหวังดี เมตตากับราชาคือความรักดี เมตตากับสหายคือความเชื่อใจ และเมตตากับคนอื่นคือความจริงใจ

๔.๒ เปรียบเทียบบริบทเรื่องการคบมิตรตามทัศนะของศาสนา

๔.๒.๑ บริบทเรื่องการคบมิตรตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การคบมิตรนั้น มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ คือ เมื่อมนุษย์เกิดมาบนโลกนี้ พวกเขาก็มีความต้องการต่าง ๆ นานา ทุกอาชีพ ทุกเชื้อชาติ และทุกเชื้อชั้นวรรณะ คือ ตั้งแต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินตลอดถึงไพร่ฟ้าประชาชน คนทำไร่นา เป็นต้น ล้วนมีการคบกันเป็นเพื่อนสนิทมิตรสหาย คือ ย่อมมีการคบมิตรกันทั้งนั้น ด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน แต่เหตุผลที่สำคัญของการคบมิตรนั้น มี ๓ ประการ คือ ๑. การคบมิตรในบริบททางการเมือง ๒. การคบมิตรในบริบททางสังคม ๓. การคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

๑) การคบมิตรในบริบททางการเมือง เป็นความสัมพันธ์เฉพาะบุคคล ตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล ประเทศอินเดียมีการแบ่งคนเป็นชั้นวรรณะ เนื่องจากพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในสังคมอินเดีย ที่มีศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นศาสนาเก่าแก่กว่าพระพุทธศาสนามาก่อนแล้ว เพื่อจะทำการปกครองพวกขามลิกษะที่เป็นชาวพื้นเมืองดั้งเดิมให้อยู่ใต้อำนาจของตน พวกอารยันที่เข้ามารุกรานประเทศอินเดีย ได้วางแผนปกครองชาวอินเดียอย่างเคร่งครัด โดยการแบ่งชั้นวรรณะในศาสนาของตน คือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู^๒ เป็น ๔ วรรณะ คือ ๑. วรรณะพราหมณ์ ๒. วรรณะกษัตริย์ ๓. วรรณะแพศย์ และ ๔. วรรณะศูทร มีการห้ามแต่ละวรรณะไม่ให้แต่งงานกัน โดยเฉพาะวรรณะพราหมณ์กับวรรณะกษัตริย์จะแต่งงานกับวรรณะแพศย์ และศูทรไม่ได้ ส่วนวรรณะพราหมณ์สามารถแต่งงานกับวรรณะกษัตริย์ได้ แสดงว่าการที่จะเป็นเพื่อนกันได้ ก็จะเป็นได้เฉพาะวรรณะเท่านั้น เนื่องจากความรังเกียจเดียดฉันท์ แล้วต้องถูกกดขี่จากวรรณะสูงลงมาถึงวรรณะต่ำสุด คือพราหมณ์เป็นเพื่อนได้เฉพาะพราหมณ์ กษัตริย์เป็นเพื่อนกับกษัตริย์ แพศย์เป็นเพื่อนกับแพศย์ และศูทรเป็นเพื่อนกับศูทร

๒) การคบมิตรในบริบททางสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ พวกเขาต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ เล็กหรือใหญ่ตามที่พวกเขาไวใจกันได้ว่า จะสามารถป้องกันภัยต่างๆ นานา มิโรคภัย โจรภัย พุทธิภัย อุกภัย อัคคีภัย เป็นต้น เมื่อภัยเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เกิดขึ้นแก่เพื่อน พวกเขาก็สามารถช่วยเหลือกันได้ สังคมมนุษย์มีหลายอย่าง โดยแบ่งตามอาชีพการงาน เช่น สังคมการเกษตร สังคมอุตสาหกรรม สังคมสมัยใหม่ เป็นต้น ในแต่ละสังคม ล้วนแล้วแต่

^๒ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

ใช้แรงงานคนทั้งนั้น ด้วยการรับจ้างของคนงาน พวกเขาเป็นเพื่อนร่วมงานกัน ต้องร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อขอขึ้นค่าแรงและค่าสวัสดิการต่างๆ เป็นต้น

๓) การคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ เครื่องอุปโภคบริโภคทุกชนิดที่ได้มาจากการผลิตทางกลกรรม หรืออุตสาหกรรมด้วยแรงงานของคนงาน หรือ ด้วยแรงของเครื่องยนต์ประเภทต่างๆ ก็ตาม ล้วนแต่เป็นผลิตผลทางเศรษฐกิจทั้งนั้น สิ่งของใดที่ผู้บริโภคมีความต้องการมากขึ้น กำลังการผลิตก็มีแรงสูงขึ้นทำให้เศรษฐกิจมีการขยายตัวได้รวดเร็ว การส่งสินค้าไปยังผู้รับซื้อสินค้า หรือลูกค้ามากขึ้น เรียกว่า เศรษฐกิจดี ส่วนสินค้าที่ผลิตได้แต่ขายไม่ออก คือ ไม่มีคนรับซื้อ เรียกว่า เศรษฐกิจไม่ดี หรือทรุดลง เศรษฐกิจมี ๓ ระดับ คือ ๑. เศรษฐกิจระดับครอบครัว ๒. เศรษฐกิจระดับชาติ ๓. เศรษฐกิจระดับโลก

๔.๒.๒ บริบทเรื่องการคบมิตรตามโลกทัศน์ของศาสนาขงจื้อ

ตั้งแต่มนุษย์เกิดมาบนโลกใบนี้ การคบมิตรก็มีตามมาแล้วเพราะต่างคนต่างปรารถนาประโยชน์ตนและประโยชน์เพื่อน จึงมีการคบมิตรกันขึ้น มิตรนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในโลกนี้ทั้งใกล้และไกล คือมีทั้งผู้ที่รู้จักกันและไม่รู้จักกัน ถ้าหากบุคคลผู้นั้นเป็นคนดีมีคุณธรรม มีประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งและเราต้องการคบกันเป็นเพื่อน เราต้องฝึกอบรมตนให้เป็นบัณฑิตและให้เป็นคนสุภาพเรียบร้อย ทั้งกายและวาจา มีความเข้าใจและเชื่อใจต่อกันและกัน ขงจื้อสอนว่า “ฝึกตัวเอง ดูตัวเอง จงใจ และให้เกียรติกันและกัน หากอยากเข้าใจคนอื่น ต้องทำให้คนอื่นเข้าใจเราก่อน อยากให้คนอื่นเข้าใจเรา เราต้องเข้าใจเขาก่อน บัณฑิต ต้องเรียบร้อย มีระเบียบ มีวินัย” การคบมิตร มีวัตถุประสงค์หลายอย่าง แต่ในที่นี้หมายถึงการคบมิตรใน ๓ บริบท เช่น การคบมิตรในบริบททางการเมือง การคบมิตรในบริบททางสังคม และการคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนี้

๑) การคบมิตรในบริบททางการเมือง (Political) ผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศต้องเป็นผู้ฉลาดในการดำเนินกลยุทธ์เพื่อกำหนดนโยบายการปกครองรัฐหรือประเทศของตนให้มีความเจริญมั่นคงและความสงบสุขแก่ราษฎร ขงจื้อให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองเป็นหลัก ทั้งยังได้เสนอหลักจริยพันธะทางสังคมขึ้น เพื่อจัดระเบียบให้ปฏิบัติต่อกัน ๕ ประการคือ ๑. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ๓. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ๔. ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ๕. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน

๒) การคบมิตรในบริบททางสังคม (Social) ในศาสนาขงจื้อเป็นศาสนาที่สั่งสอนคนให้คลุกคลีอยู่ในสังคม คือให้คนอยู่ในสังคม สอนคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม สอนให้คบคนดีเป็นมิตรสหาย และให้เป็นคนมีสัจจะวาจาระหว่างเพื่อนกับเพื่อนที่อยู่ในสังคม

๓) การคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ (Economical) เศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับเลี้ยงชีพของคน (๑) เศรษฐกิจของครอบครัว คือ รายได้จากผลผลิตทางกลกรรม ทำไร่นา ทำการค้าขายเป็นลักษณะครอบครัว (๒) เศรษฐกิจของประเทศ คือ มีรายได้จากการเก็บภาษีอากรต่าง ๆ จากพวกชาวไร่ ชาวนา และจากพวกพ่อค้าพานิชที่ซื้อขายของภายในประเทศ “ควบคุมรายจ่าย ประหยัดเงินทอง” (๓) เศรษฐกิจของโลก การคบมิตรดีมีคุณธรรม เป็นพหุสูตรสามารถให้คำปรึกษา ชี้แนะหนทางในการทำมาหากินกับธุรกิจต่าง ๆ ที่ได้กำไรดี “คนทั่วไปทำเพื่อเปลี่ยนแปลงให้ชีวิตดีขึ้น แต่บัณฑิตทำเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น”

จากการศึกษาบริบทเรื่องการคบมิตรในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการคบมิตรตามโลกทัศน์ศาสนาขงจื้อ สรุปเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบบริบทเรื่องการคบมิตรในทัศนะของศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาขงจื้อ
บริบทการคบมิตรนั้นมี ๓ ประการ ดังนี้ ๑. การคบมิตรในบริบททางการเมือง ๒. การคบมิตรในบริบททางสังคม ๓. การคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ	บริบทการคบมิตรนั้นมี ๓ ประการ ดังนี้ ๑. การคบมิตรในบริบททางการเมือง ๒. การคบมิตรในบริบททางสังคม ๓. การคบมิตรในบริบททางเศรษฐกิจ

จากตารางที่ ๒ ข้างต้น พบว่า ทั้งสองศาสนามีทัศนะเรื่องการคบมิตรในบริบทเหมือนกัน คือ บริบททางการเมือง บริบททางสังคม และบริบททางเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายของการสร้างมิตรภาพนั้นมีเหตุเกิดจากบริบททั้ง ๓ เหมือนกัน ต่างแต่เป้าหมายที่พระพุทธศาสนามองไปถึงสันติสุขเชิงนามธรรม ส่วนขงจื้อมุ่งสันติสุขเชิงรูปธรรม เช่น การสร้างมิตรภาพระหว่างรัฐต่อรัฐเป็นประโยชน์ให้เกิดความสงบจากสงครามระหว่างรัฐ เป็นต้น

๔.๓ เปรียบเทียบมิตรและลักษณะของมิตรในศาสนา

๔.๓.๑ มิตรและลักษณะของมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษามิตรและลักษณะของมิตรในพระพุทธศาสนานั้น มี ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ มิตรแท้ และมิตรเทียม ซึ่งมิตรแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

๑) **มิตรแท้** คือ บุคคลที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการคือ มีอุปการะ ร่วมสุขร่วมทุกข์ แนะนำประโยชน์ และ มีความรักใคร่ บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นย่อมก่อให้เกิดความสุขและความอุ่นใจกับบุคคลที่คบหาสมาคมด้วยอย่างสนิทใจ ได้แก่

(๑) มิตรมีอุปการะ คือ มิตรที่ป้องกันเมื่อมิตรนั้นเป็นผู้ที่ประมาท คือเมื่อเพื่อนประมาททั้งการดำเนินชีวิต และการงานย่อมคอยรักษาและป้องกันเพื่อให้มิตรนั้นหายจากความประมาท รักมิตรเปรียบเสมือนกับรักตัวเอง เมื่อมิตรประมาท ก็พยายามหาวิธีเพื่อป้องกันมิตรด้วยก้นตักเตือนเพื่อให้พ้นจากความประมาท เพราะความประมาทนั้นเป็นเหตุทำให้เกิดความฉิบหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน และหาอุบายเพื่อป้องกันทรัพย์สินของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อเกิดมีภัยขึ้นกับมิตรก็สามารถช่วยเหลือดูแลตามกำลังของตนได้เพื่อให้มิตรนั้นพ้นจากความทุกข์ และเมื่อมิตรมีกิจต้องการความช่วยเหลือก็อาสาที่จะช่วยทั้งทางด้านร่างกายและแรงทรัพย์โดยไม่ต้องรอให้มิตรออกปากเพื่อขอความช่วยเหลือ เมื่อมิตรช่วยเหลือกิจการเช่นนี้ ก็จะสามารถเป็นที่พึ่งของเพื่อนได้อย่างแท้จริง

(๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรประเภทยี่เป็นมิตรที่สามารถคุยกันได้ทุกเรื่องเป็นคนที่สามารถเปิดอกคุยกันได้สามารถบอกความลับของกันและกันได้และมั่นใจได้ว่าความลับของเพื่อนนั้นจะไม่แพร่พรายออกไปเพราะการเล่าให้เพื่อนฟัง ถึงแม้ว่าเมื่อประสบกับอันตรายก็ไม่ทิ้งให้เพื่อนประสบความทุกข์แต่เพียงผู้เดียว ถึงแม้บางครั้งต้องแลกชีวิตเพื่อรักษาเพื่อนก็สามารถที่จะทำได้ มิตรประเภทยี่จึงได้ชื่อว่า มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์

(๓) มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรประเภทนี้ย่อมชี้แจงให้เห็นถึงผลของการทำความชั่วว่าจะได้รับผลของความชั่วอย่างไร และถ้าประพฤติดีจะได้รับผลของความดีอย่างไร ชี้ให้เห็นว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นอกจากนั้นแล้วยังคอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี อยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม และยังชวนขวยหัวข้อธรรมที่เพื่อนยังไม่เคยฟังให้ได้ฟังเพื่อส่งเสริมปัญญา ให้เพิ่มยิ่งขึ้น จึงถือได้ว่าเป็นเสมือนผู้ที่คอยชี้ทางสวรรค์ให้เพื่อนอย่างแท้จริง

(๔) มิตรมีความรักใคร่ เมื่อเพื่อนทุกข์ก็ทุกข์กับเพื่อนหรือเมื่อครอบครัวของเพื่อนประสบกับอันตรายก็พลอยเสียใจและวิตกเป็นทุกข์กับเพื่อนด้วย ดูว่าความทุกข์นั้นเกิดขึ้นกับตัวเอง แต่เมื่อเพื่อนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานได้รับความเจริญก็ย่อมแสดงความยินดีกับเพื่อนด้วย เมื่อใดก็ตามถ้ามีคนที่มีมานินทาเพื่อนก็คอยแก้ต่างให้เพื่อนเพื่อป้องกันเพื่อนจากการใส่ร้ายนั้น และเมื่อเพื่อนได้รับคำสรรเสริญก็ย่อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนว่าเรื่องนั้นถูกต้องแล้วดังที่กล่าวอ้าง และชมเชยผู้ที่กล่าวนั้น

ดังนั้น มิตรที่ดี หรือ กัลยาณมิตร ย่อมให้สิ่งที่ให้ได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้กระทั่งชีวิตของตนก็สามารถสละแทนเพื่อนได้ ทำสิ่งที่ทำได้ยาก ได้แก่การกระทำที่ทวนกระแสแห่งกิเลส ตัณหา หรือจิตใจที่มักตกไปในทางที่ชั่วร้าย จนกระทั่งสามารถชักนำเพื่อนให้เป็นคนดีได้ ทนต่อสิ่งที่ทนได้ยาก คือ ทนต่อการกล่าวติเตียน หรือคำด่าว่าที่ทำให้เจ็บใจ เปิดเผยความลับแก่เพื่อน เพราะว่ามีมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรที่ดียอมแสดงความจริงใจของตน เพื่อให้เพื่อนไว้วางใจ ในขณะเดียวกันยังสามารถรักษาความลับของเพื่อนไว้ได้ ยิ่งเมื่อเวลาที่เพื่อนประสบภัยพิบัติ มีความทุกข์ ก็ทุกข์ด้วย เพื่อนตกต่ำไรที่พึ่งพำนักไม่ดูหมิ่นเพื่อน พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือเสมอ อนึ่ง มิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรนั้น ไม่ได้หมายถึงมิตรผู้มีอายุเสมอกัน หรือมีความหมายเพียงเพื่อนร่วมเรียน ร่วมเล่นเท่านั้น แต่ยังหมายความว่ากว้างออกไปมาก ถึงครูอาจารย์ ผู้ให้การศึกษา สามิภรรยาผู้ให้การแนะนำ เจ้านายผู้ให้การงาน พระสงฆ์ผู้ให้คำแนะนำ บอกทางสวรรค์ให้

๒) **มิตรเทียม** คือบุคคลที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ถือเอาแต่ประโยชน์ตัวเอง ดีแต่พูด ประจบสอพลอ และชักชวนในทางฉิบ

(๑) มิตรที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คนปกอลอก ล่อลวงเอาของเพื่อน เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ส่วนสิ่งของตนเองนั้นพยายามที่จะปกปิดไว้ หลีกเลียงต่างๆ เพื่อจะไม่ให้ของตัวนั้นตกถึงเพื่อน คิดเอาฝ่ายเดียวโดยไม่คิดจะเสียสละแม้เพียงสิ่งเล็กน้อย จะเอาของเพื่อนให้มากๆ ให้สิ่งของเลวแก่เพื่อน แต่ต้องการสิ่งตอบแทนจากเพื่อนเป็นของดี เพื่อนประเภทนี้จะยอมช่วยเหลือเพื่อนก็ต่อเมื่อตนเองนั้นได้รับความเดือดร้อน เพื่อหวังจะให้เพื่อนนั้นคอยปลดเปลื้องความทุกข์ให้ จึงยอมช่วยเหลือเพื่อน เมื่อตนเองนั้นหมดทุกข์ก็เพิกเฉย เพราะฉะนั้นเพื่อนประเภทนี้จึงคบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเองเป็นใหญ่

(๒) คนดีแต่พูด เพื่อนประเภทนี้มักนำเรื่องที่ผ่านไปแล้วยากกลับมาเล่าใหม่ เช่นเมื่อมีลาภสักการะเกิดขึ้น ก็ไม่เคยคิดถึงเพื่อน หลังจากนั้นก็มักพูดว่า คิดถึงอยู่เสมอแต่ตอนนี้หมดแล้ว จึงไม่สามารถที่จะแบ่งให้ได้ หลังจากนั้นจะอ้างสิ่งที่ยังมาไม่ถึงมาปราศรัย เพื่อปลุกปลอบให้เพื่อนช่วยเหลือกิจของตัวเอง หรือเมื่อคราวจะสงเคราะห์เพื่อนก็จะสงเคราะห์ในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์

หรือหาประโยชน์จากสิ่งนั้นได้น้อยมาก และเมื่อใดก็ตามที่เพื่อนหวังจะให้ช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ ก็ชอบพูดผิดเพี้ยนเพื่อจะได้ไม่ต้องช่วยเหลือกิจการของเพื่อน

(๓) คนพูดประจบ เพื่อนจะทำชั่วก็คล้อยตาม เมื่อเพื่อนมาปรึกษาเรื่องชั่ว ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่ดีแต่ด้วยหวังประจบก็คล้อยตามและแสดงความเห็นด้วยไปทุกเรื่อง บางครั้งเพื่อนจะทำการกุศล เช่นบำเพ็ญทานรักษาศีล แม้ว่าตนจะไม่เห็นด้วยก็คล้อยตาม บางครั้งต่อหน้าเพื่อนมีแต่ยกย่องทุกเรื่องว่าเป็นคนมีความสามารถ แต่อยู่ลับหลังเพื่อนย่อมินทาเพื่อนให้คนอื่นฟังเพื่อหวังให้เกิดความเสื่อมเสียแก่เพื่อนนั้น ๆ

(๔) คนที่ชอบชักนำเพื่อนไปในทางที่เสื่อมนั้น เรียกอีกอย่างว่า คนชวนฉิบหาย เพราะคอยชักชวนเพื่อนให้ไปข้องเกี่ยวกับอบายมุขมียาเสพติดเป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังคอยชักชวนให้เป็นคนเที่ยวกลางคืนซึ่งเป็นเหตุของการถูกระวางสงสัยจากบุคคลทั่ว ๆ ไป คอยชักชวนเพื่อไปดื่มหรสพเมื่อมีการเล่นที่ไหนก็จะต้องตามไปดูไปชม และชอบชักชวนไปในการเล่นการพนันซึ่งเป็นเหตุแห่งความฉิบหายของชีวิต

จะเห็นได้ว่า มนุษย์เราทุกคนจะไม่เกี่ยวข้องกับใครไม่ได้เลย จำเป็นอย่างยิ่งต้องคบหาสมาคมกับบุคคลทั้งภายในครอบครัวและภายนอก ยิ่งการมีมิตรเทียมเป็นเพื่อน ย่อมนำไปสู่ทางแห่งความเสื่อม ซึ่งเรียกว่า “อบายมุข” (ปากแห่งความเสื่อม) มีเพื่อนที่ไม่ดีเป็นผู้คอยแนะนำไปในทางที่ท่านผู้รู้ทั้งหลายติเตียน ทำให้เสียทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน (ทิฐฐัมมิกัตถะ) และประโยชน์ในภายภาคหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสโทษแห่งการคบมิตรเทียม หรือมิตรชั่วไว้ ๖ ประการ^๗ ได้แก่ (๑) มีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย (๒) มีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย (๓) มีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย (๔) มีคนหลอกลวงเป็นมิตรสหาย (๕) มีคนโกงเป็นมิตรสหาย (๖) มีโจรเป็นมิตรสหาย อนึ่ง การคบกับมิตรประเภทใด ย่อมได้รับอิทธิพลจากการคบ ถ้าเราคบกับบุคคลผู้ไม่มีศีล ย่อมเป็นผู้ไม่มีศีล เมื่ออยู่กับบุคคลผู้ละเมียดศีล โดยศีลพื้นฐานที่ทุกคนควรประพฤติปฏิบัติ ตามลักษณะนิสัยของผู้ละเมียดศีลหรือระเบียบวินัยทางสังคม เป็นบุคคลผู้ขาดความมีเมตตา มักชอบเบียดเบียนคนอื่น ละเมียดในทรัพย์สินของคนอื่น และมักแสพสิ่งของมีนเมา มีสุราเป็นต้น ถ้าใครเข้าไปเกี่ยวข้อง ย่อมจะถูกกล่าวว่าเป็นคนชั่วหรือมีเพื่อนชั่ว เพื่อนไม่ดี ดังพระพุทธพจน์ว่า “...ถ้าว่าบุคคลแม้ไม่ได้กระทำความชั่ว แต่ไปคบบุคคลผู้กระทำความชั่วอยู่ไซ้ บุคคลนั้นเป็นผู้บุคคลพึงรังเกียจ ในเพราะความชั่ว และโทษของบุคคลผู้เสพคนชั่วนี้อย่างองกาม”^๘

มิตรเทียมทั้งหมดนั้น เป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีความจริงใจ มักคิดว่าชีวิต ผลประโยชน์ตนสำคัญกว่า ยิ่งเวลาที่เพื่อนประสบภัย อันตรายมักคิดว่า ชีวิตตนเท่านั้นที่สำคัญ ดังนั้น บิดา มารดา ครูอาจารย์ เวลาสอนศิษย์ให้คบมิตร พึงแนะนำให้บุตร ธิดา หรือศิษย์ให้หลีกเลี่ยงจากมิตรเทียมทั้งหมดนี้ เพราะจะเป็นบุคคลที่น่าบุตร ธิดา ไปสู่ความฉิบหายในที่สุด

๔.๓.๒ มิตรและลักษณะของมิตรในศาสนาขงจื้อ

^๗ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๕๒/๑๕๙, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๒๐๕.

^๘ ขุ.อิติ.อ. (บาลี) ๒/๔๖๘.

มิตรในทัศนะของขงจื้อ คือคนที่รักใคร่กัน เคารพนับถือกัน มิตรมีหลายประเภท แต่ย่อลงมามีอยู่ ๒ ประเภท คือ มิตรดีและมิตรชั่ว

๑) มิตรดี คือ มิตรทางคุณ ที่บุคคลควรคบ ควรสนิทสนม ควรเข้าไปหาแล้วนั่งใกล้ จะได้เป็นเพื่อนกัน และพูดจาปราศรัยด้วย มีลักษณะดังนี้ ๑.๑) มิตรตรง คือ มิตรที่พูดตรงไปตรงมา พูดต่อหน้าเพื่อนตรง ๆ ไม่พูดอ้อมค้อมหน้ามือเป็นหลังมือ คือ ต่อหน้ากันพูดสรรเสริญ และลับหลังไม่ตั้งนินทา ทำอะไรๆ ตรงไปตรงมาทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตรงต่อเวลาและหน้าที่ ไม่ปิดบังความผิดของตนต่อเพื่อน และเปิดเผยความดีของเพื่อนให้สาธารณชนได้รู้และเข้าใจ เชื่อใจไว้วางใจกัน ไว้วางใจกันได้จึงคบกันเป็นเพื่อนได้ ถ้าไม่ไว้วางใจกันก็ไม่ต้องคบกันฉันทนเพื่อน ๑.๒) มิตรซื่อสัตย์ คือ มิตรที่ซื่อตรง พูดความจริงไม่หลอกลวงเพื่อน ไม่พูดโกหก และกล่าวคำเท็จให้เพื่อนเกิดความเข้าใจผิด เป็นมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ คือในเวลามีความสุขสบายก็ร่วมเสพสุขกัน ในเวลามีทุกข์ก็ร่วมกันต้านทาน ไม่ทอดทิ้งกัน ในยามยาก มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่ระแวงกัน และ ๑.๓) มิตรพหุสูตร คือ มิตรผู้มีการศึกษาเล่าเรียนมามาก เป็นบัณฑิตมีความรู้สูง มีความเชี่ยวชาญในการงานด้านต่าง ๆ คิดเป็น พูดเป็น วางแผนได้ เข้าใจการงานและมองสถานการณ์ได้ทะลุปรุโปร่ง วิเคราะห์สถานการณ์ออกบอกเหตุการณ์ได้ มีความคิดรอบคอบรอบด้านและประกอบด้วยคุณธรรม การที่บุคคลมีบัณฑิตเป็นมิตรดีกว่ามีคนประเภทอื่น ๆ ทั้งหมด เพราะบัณฑิตสามารถช่วยชี้แนะทางความคิดได้ บุคคลจะมีชีวิตเจริญได้ มีความสุขในความเป็นอยู่ ได้บัณฑิตเป็นผู้มีปัญญาเยียบแหลม พูดจามีความคมคาย การกระทำการงานได้ดีขาด ไม่ผิดพลาดเสียหาย สามารถรู้ทันอุปสรรคของฝ่ายตรงข้ามและสามารถทำลายแผนของศัตรูได้ง่าย การคบเพื่อนที่เป็นบัณฑิต เป็นการดี แต่การคบคนพาลนั้นไม่ดีเพราะบัณฑิตกับคนพาลนั้นมีลักษณะต่างกัน ขงจื้อกล่าวว่า “บัณฑิต มีลักษณะมุ่งหวังหาความรู้ คนพาล มีลักษณะมุ่งหวังทรัพย์สิน”^๙

๒) มิตรชั่ว คือ ส่วนมิตรที่ให้โทษ ก็มีอยู่ ๓ คือ มิตรจอมปลอม มิตรประจบ และมิตรกะล่อน คือมิตรทางโทษแล มิตรทั้ง ๓ จำพวกนี้ บุคคลไม่ควรคบเพราะจะนำความเสียหายหรือโทษภัยมาถึงตัวได้ ไม่ควรเข้าหา ไม่ควรนั่งใกล้ หรือคบกันเป็นเพื่อน และไม่ควรเจรจาด้วย ได้แก่ (๑) มิตรจอมปลอม คือ เป็นมิตรปฏิรูป เป็นมิตรที่คิดไม่ซื่อ เป็นมิตรเทียม เป็นคนดีแต่พูด เมื่อมีภัยมาพึ่งพาไม่ได้ เมื่อมีสุขจึงเห็นหน้า เมื่อมีทุกข์ก็หายหน้าเข้ากลีบเมฆ คือ เป็นคนร่วมได้แต่สุขแต่ร่วมทุกข์ไม่ได้ (๒) มิตรประจบ คือ เป็นมิตรที่คิดกบฏ เป็นคนที่มีปากกับใจไม่ตรงกัน คือ เป็นคนปากอย่างใจอย่าง เป็นคนดีแต่พูด พูดสรรเสริญเพื่อนเฉพาะหน้า พูดยกย่องเพื่อนต่อหน้า ด้วยมีความหวังความปรารถนาที่จะได้ลาภสักการะ ตำแหน่งหน้าที่ และยศฐาบรรดาศักดิ์ เมื่อได้ตั้งใจก็ตอกดีใจ ถ้าไม่ได้ตั้งใจปองก็เสียอกเสียใจ เมื่อลับหลังตั้งนินทา คือ ยกโทษของเพื่อนมาพรรณาต่างๆ นานา ให้คนอื่นได้รู้ แม้เมื่อทำดีก็ทำดีเฉพาะหน้า ทำเพื่อเอาหน้า ทำเป็นพักชียโรยหน้า เมื่อลับหลังก็ไม่ทำการทำงาน (๓) มิตรกะล่อน คือ เป็นมิตรที่พูดกลับลอกไปมา เป็นคนเห็นแก่ได้ เป็นคนที่พูดเล่นลิ้น เล่นสำนวนคำพูดเพื่อได้ มีคารมคมคาย จับเอาใจความไม่ได้ พลิกแพลงเอาตัวรอด คือพูดเอาแต่ได้ เป็นคนไม่ควรคบเป็นมิตร

^๙ มิสโจ (เจือจันท์ อักษรธรรม), ขงจื้อมหาปรัชญาแห่งแผ่นดิน, หน้า ๑๗๙.

มิตรทั้งสองประเภทนี้ บุคคลควรละเว้นมิตรชั่วและเสพคบมิตรดีเท่านั้น เพราะการคบมิตรดี เป็นเหตุทำให้เราได้รับประโยชน์หลายอย่าง คือ ได้รู้จักคนและสังคม ได้รู้จักคนที่เราควรคบและไม่ควรคบเป็นเพื่อน ได้เรียนรู้จากคนที่เราคบกันเป็นเพื่อน การคบคนดี มีคุณธรรม เราได้รู้จักคนหลายประเภท คือ ทั้งคนดีและคนไม่ดี คนดีเป็นผู้มีคุณธรรม มีเมตตากรุณา ซื่อตรง ซื่อสัตย์ สุจริตใจเที่ยงตรง เที่ยงธรรม เป็นคนมีสติปัญญา มีการศึกษา เป็นพหูสูตรได้เรียนรู้มามาก ทั้งคติโลกและคติธรรม คือ เป็นคนเก่งทั้งบู๊และบุ๋น มีความจริงใจ กับเพื่อนสนิทมิตรสหาย ส่วนคนไม่ดี คือ เป็นคนไร้คุณธรรม เป็นคนไม่มีเมตตากรุณา เป็นคนชั่วช้า ต่ำทราม เป็นคนกะล่อน คิดคด ททรยศ หักหลัง เพื่อนของตน เป็นคนร่วมกันได้แต่เวลาสุข ในเวลาทุกข์ร่วมกันไม่ได้ เป็นคนมีใจคอคับแคบ เป็นคนเห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว เป็นคนถ้อย ไม่ควรคบเป็นมิตร ไม่ควรสนิทสนม ไม่ควรเข้าใกล้ ถ้าคบคนถ้อยเป็นเพื่อน มีแต่เสียกับเสียเท่านั้น ในหนังสือขงจื๊อมหาปราชญ์แห่งแผ่นดิน ขงจื๊อสอนว่า “ผู้หญิงกับคนต่ำช้าใกล้กัน ไร้ใจไม่ได้ ใกล้ก็ละอาย ไกลไปก็โกรธ ใกล้ก็ไม่ได้ ไกลก็ไม่ดี”^{๑๐} ถ้าเราคบคนดีเป็นเพื่อน เป็นผู้มีความดี เป็นปราชญ์ผู้มีสติปัญญาว่องไว ซื่อตรงจงรักภักดี ไม่มีโลภะโทสะโมหะ มีความจริงใจเที่ยงตรง กตัญญูรู้คุณ การคบคนดี มีคุณธรรม มีเมตตากรุณา มีศิลปะวิชาความรู้เป็นเพื่อน ก็จะช่วยให้ได้ประโยชน์และมีความสุขความเจริญ ความสงบมั่นคงแก่ตนได้ เมื่อยามทุกข์ก็ได้เพื่อนช่วยเหลือ ร่วมรักสามัคคีกัน ต่อสู้ ต่อต้านกับศัตรูจนกำจัดศัตรูพ่าย เอาชัยชนะมาได้ พวกอริราชศัตรู มิตรไม่กล้ามาเหยียดหยามรุกรานอีกต่อไป เมื่อมีสุขก็จะได้แบ่งปันซึ่งกันและกัน คือ ร่วมกันเสพสุข ขงจื๊อกล่าวว่า “พึงยึดมั่นในความภักดีแลสัจจา ไม่คบหาสหายที่ต่ำกว่า ครั้นมีความผิดก็ไม่กลัวการแก้ไข”^{๑๑}

จากการศึกษามิตรและลักษณะของมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื๊อสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างดังนี้

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบมิตรและลักษณะของมิตรในศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาขงจื๊อ
๑) มิตรแท้ มีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ มีอุปการะ ร่วมสุขร่วมทุกข์ แนะนำประโยชน์ และมีความรักใคร่	๑) มิตรดี มีคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ มิตรตรง มิตรซื่อสัตย์ มิตรพหูสูตร
๒) มิตรเทียม มีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ถือเอาแต่ประโยชน์ตัวเอง ดีแต่พูด ประจบสอพลอ และชักชวนในทางฉิบหาย	๒) มิตรชั่ว มีคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ มิตรจอมปลอม มิตรประจบ และมิตรกะล่อน

จากตารางที่ ๓ พบว่า มิตรในศาสนาทั้ง ๒ มีประเภทและลักษณะเหมือนกัน คือ มิตรที่ดีและมิตรชั่ว แตกต่างกันเพียงลักษณะของมิตรที่แยกย่อย โดยในมุมมองของพระพุทธศาสนา มิตรที่ดีคือ มิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งด้านกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ส่วนลักษณะของมิตรดี

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

^{๑๑} อมร ทองสุก, คัมภีร์หลุนอวี่, หน้า ๒๒๔.

ในทัศนะของศาสนาขงจื้อ ต้องเป็นคนที่มีความรู้ คู่กับการถือสัจจะ มีความจริงทั้งต่อหน้าที่และต่อถ้อยคำ ในส่วนลักษณะของมิตรชั่วในทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมคือคนที่คิดเอาแต่ประโยชน์ตนเหมือนกับลักษณะมิตรชั่วในทัศนะของศาสนาขงจื้อ

๔.๔ เปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนา

๔.๔.๑ การคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เชื่อมโยง ประสานกันให้เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ยกมา ๖ หลักด้วยกัน ได้แก่ หลักที่ ๖ พรหมวิหารธรรม อคติ สปัจริยธรรม อริยทรัพย์ สังคหัตถ์ บุคคลที่เป็นมิตรสหายกัน ต้องมีจิตสำนึกในหน้าที่หรือข้อปฏิบัติต่อเพื่อน ยึดถือในหน้าที่ คือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนให้เคร่งครัด เพื่อไม่ให้ขาดตกบกพร่องได้ ถ้ามีความขาดตกบกพร่องก็จะทำให้ความเป็นมิตรมีความมัวหมอง และสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนได้ คือไม่มีความเชื่อใจต่อกันอีก และเกิดความเข้าใจผิดระหว่างกันและกัน ต้องระมัดระวังไม่ให้ความสัมพันธ์ขาดตกบกพร่องในหน้าที่และข้อปฏิบัติต่อเพื่อน คือต้องมีเมตตาต่อกันและกัน มีความคิดดีต่อเพื่อนด้วยเมตตา พูดกับเพื่อนด้วยเมตตา กระทบกับเพื่อนด้วยเมตตา คือปฏิบัติต่อเพื่อนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตใจ ซื่อตรงต่อเพื่อน ต้องปฏิบัติต่อเพื่อนอย่างตรงไปตรงมา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือไม่พลิกแพลงหน้ามือเป็นหลังมือ มีสัจจะวาจาต่อเพื่อน ในยามมีภัยช่วยเหลือเพื่อนด้วยความจริงใจ ให้เพื่อนได้ปลอดภัย ด้วยไม่คิดสิ่งตอบแทนจากเพื่อน ด้วยยกเอาธรรมเป็นใหญ่ไม่เอาผลประโยชน์เป็นใหญ่ หรือเอาทั้งธรรมและผลประโยชน์ ถ้าเป็นไปได้ คือต้องซื่อตรงในคุณธรรมที่ทำให้เป็นมิตร คือ ทำให้มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ ต้องเป็นผู้มีน้ำใจต่อเพื่อน

๔.๔.๒ การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาขงจื้อ

การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาขงจื้อ คือสอนให้คนเรียนรู้หลักคุณธรรมความดี ที่คนต้องประพฤติตนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมประจำใจทุก ๆ คน คนดี มีคุณธรรม ประพฤติดีต่อเพื่อนที่อยู่ในสังคมด้วยกันอย่างตรงไปตรงมา ที่จะทำให้เกิดความสุข ความเจริญทั้งต่อตนเอง และเพื่อน คำสอนของขงจื้อ สอนให้อ่อนน้อมแข็งใน คือให้พูดคำสุภาพอ่อนโยน และมีกายนอบน้อมถ่อมตนต่อเพื่อนให้เป็นคนมีคุณธรรมประจำใจ มีความนอบน้อมต่อเพื่อนที่อยู่ในสังคมเพื่อความเป็นอยู่ด้วยความสงบสุข การคบเพื่อนต้องรู้จักเลือกคนที่จะต้องคบ คือ เลือกคบคนดีเป็นเพื่อนที่มีคุณธรรม และไม่คบเพื่อนที่ไม่ดี ไม่มีคุณธรรมที่เป็นคนชั่วช้า คนถ่อยที่จะให้โทษแก่เราและทำความเสียหายแก่ทรัพย์สินของเราได้ การคบมิตรตามหลักคำสอนในศาสนาขงจื้อนั้น เป็นหลักคุณธรรมในการคบหากันระหว่างบุคคลที่มีเมตตาต่อกัน ขงจื้อได้จัดความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้ ๕ ประเภท พร้อมทั้งหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน โดยอาศัยหลักธรรม ๓ ประการ คือ กัลยาณมิตรธรรม หลักความซื่อตรง และ สัจจะวาจา ได้แก่ ๑) กัลยาณมิตรธรรม เป็นหลักแห่งมิตรจิตมิตรภาพ เป็นคุณธรรมของคนดี มีคุณค่าแก่การคบกันเป็นมิตร การมีกัลยาณมิตร คือ มิตรดี มีเมตตาธรรมต่อเพื่อน เป็นผู้เสียสละความสุขของตนให้แก่เพื่อน ด้วยไม่คิดถึงความลำบากของตน ๒) หลักความซื่อตรง ในการคบมิตรนั้น ต้องปฏิบัติต่อเพื่อนด้วยความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตใจ ด้วยความประพฤติดีทั้ง

สาม คือ ประพฤติดีทางกาย ประพฤติดีทางวาจา และประพฤติดีทางใจ และ ๓) สัจจวาจา การพูดจา กับมิตรก็ต้องพูดคำที่ดี คำพูดที่ฟังแล้วไพเราะเสนาะหู คำพูดที่ฟังแล้วเบิกบานใจ ยิ้มแย้มแจ่มใสให้เพื่อน แสดงอาการนอบน้อมถ่อมตนต่อเพื่อน เป็นผู้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ทอดทิ้งเพื่อนเก่า แม้คนที่อยู่รอบข้างตัวเราและที่อยู่ในสังคมกับเราด้วยความจริงใจ ต้องปฏิบัติต่อคนรอบข้างด้วยเมตตากรุณารักใคร่และความหวังดีต่อพวกเขา ไม่ควรทำตามอารมณ์กับเพื่อน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ๆ ต้องมีความอดทน อดกลั้น มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริตใจต่อเพื่อน

จากการศึกษาการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อได้สรุปประเด็นและทำตารางเปรียบเทียบให้เห็นทั้งความเหมือนและต่างดังนี้

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาขงจื้อ
หลักทศ ๖	กัลยาณมิตรธรรม
พรหมวิหารธรรม	หลักความซื่อตรง
อคติ	สัจจวาจา
สัปปุริสธรรม	
อริยทรัพย์	
สังคหวัตถุ	

จากตารางที่ ๔ พบว่า การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาทั้งสองนั้น มีจำนวนที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมองถึงจุดใหญ่ใจความแล้ว ทั้งสองศาสนานั้นมองไปที่การสร้างสัมพันธ์ระหว่างมิตรด้วยการใช้ใจเป็นเครื่องประสาน คือ การมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน อันก่อให้เกิดความกลมเกลียวเป็นบ่อเกิดแห่งความสมานฉันท์ ซึ่งเมื่อทำได้ดังนี้ ย่อมก่อให้เกิดพลังมหาศาลที่สามารถบันดาลให้กิจการงานต่าง ๆ บรรลุได้ดังหวัง

๔.๕ บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ ในประเด็นความหมายและความสำคัญของการคบมิตร บริบทเรื่องการคบมิตร มิตรและลักษณะของมิตร การคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ พบว่า

๑) ความหมายและความสำคัญของการคบมิตร ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท มุ่งถึงการคบหาคนดี คนที่ฉลาดมีความรู้ และเป็นสัตบุรุษ คือ คนมีหลักธรรมของคนดีเป็นวัตรปฏิบัติ ส่วนในทัศนะของศาสนาขงจื้อ การคบมิตรคือการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลกับบุคคลโดยอาศัยเมตตาธรรมเป็นเครื่องประสาน เช่น เมตตากับพ่อแม่เป็นความกตัญญู เมตตากับพี่น้องเป็นความผูกพัน เมตตากับสามีภรรยาเป็นความรัก เมตตากับลูกเป็นความหวังดี เมตตากับบราห্মาคือความภักดี เมตตากับสหายคือความเชื่อใจ และเมตตากับคนอื่นคือความจริงใจ

๒) บริบทเรื่องการคบมิตร ทั้งสองศาสนามีทัศนะเรื่องการคบมิตรในบริบทเหมือนกัน คือ บริบททางการเมือง บริบททางสังคม และบริบททางเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายของการสร้างมิตรภาพนั้นมีเหตุเกิดจากบริบททั้ง ๓ เหมือนกัน ต่างแต่เป้าหมายที่พระพุทธศาสนา มองไปถึงสันติสุขเชิงนามธรรม ส่วนขงจื้อมุ่งสันติสุขเชิงรูปธรรม เช่น การสร้างมิตรภาพระหว่างรัฐต่อรัฐเป็นประโยชน์ให้เกิดความสงบจากสงครามระหว่างรัฐ เป็นต้น

๓) มิตรและลักษณะของมิตร มิตรในศาสนาทั้ง ๒ มีประเภทและลักษณะเหมือนกัน คือ มิตรที่ดี และมิตรชั่ว แตต่างกันเพียงลักษณะของมิตรที่แยกย่อย โดยในมุมมองของพระพุทธศาสนา มิตรที่ดี คือ มิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งด้านกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ส่วนลักษณะของมิตรดีในทัศนะของศาสนาขงจื้อ ต้องเป็นคนที่มีความรู้ คู่กับการถือสัจจะ มีความจริงทั้งต่อหน้าที่และต่อถ้อยคำ ในส่วนลักษณะของมิตรชั่วในทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมคือคนที่คิดเอาแต่ประโยชน์ตนเหมือนกับลักษณะมิตรชั่วในทัศนะของศาสนาขงจื้อ

๔) การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนา การคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาทั้งสองนั้น มีจำนวนที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมองถึงจุดใหญ่ใจความแล้ว ทั้งสองศาสนานี้มองไปที่การสร้างสัมพันธ์ระหว่างมิตรด้วยการใช้ใจเป็นเครื่องประสาน คือ การมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน อันก่อให้เกิดความกลมเกลียวเป็นบ่อเกิดแห่งความสามัคคี ซึ่งเมื่อทำได้ดังนี้ ย่อมก่อให้เกิดพลังมหาศาลที่สามารถบันดาลให้กิจการงานต่าง ๆ บรรลุได้ดังหวัง

การคบมิตรเป็นการทำงานที่สำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตของคนเพราะชีวิตจะมีความเจริญหรือความเสื่อม มีสุขและทุกข์ อยู่รอดปลอดภัยได้หรือไม่ อยู่ที่การคบมิตรสหาย ถ้าบุคคลคบมิตรดี มีคุณธรรม เป็นบัณฑิตนักปราชญ์ ย่อมมีความสุขความเจริญในชีวิตความเป็นอยู่ ถ้าคบเพื่อนไม่ดี ไม่มีคุณธรรม เป็นคนพาล ย่อมนำทุกข์มาให้ บุคคลที่จะทำการงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ไม่ว่างานเล็กหรืองานใหญ่ ต้องมีเพื่อนคู่คิดมิตรคู่ใจ เป็นมิตรที่เป็นบัณฑิตนักปราชญ์ ผู้เชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ในการทำงานนั้น ๆ และเป็นมิตรที่ไว้น้ำใจเชื่อใจกันได้ ยิ่งการงานใหญ่โต เช่น งานด้านเศรษฐกิจ งานด้าน

สังคมและงานด้านการเมืองการปกครอง เป็นงานที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้การทำงานเหล่านั้น ได้ บรรลุผลตามที่ต้องการ บุคคลต้องมีมิตรดี คือมิตรที่ซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริตใจ เป็นบัณฑิต นักปราชญ์ มี น้ำใจและมีใจกว้างขวาง พึ่งพำนักและช่วยเหลือกันได้ พุดจาไพเราะ เป็นคนที่เสมอต้นเสมอปลาย เป็นเพื่อนแท้ และเป็นผู้ฉลาดในการคิด ในการพูด ในการทำ เป็นผู้รู้กาลเทศะ รู้อะไรควรไม่ควร เป็น เพื่อนที่ดี และเป็นผู้มีความรู้และความสามารถ วางแผนและชี้แนะให้คำปรึกษาที่ถูกต้องได้ เป็นคนที่มีสติปัญญาเป็นเลิศ คือ เป็นผู้ที่มีไหวพริบปฏิภาณ คือดูงานออก บอกงานได้ และทำงานเป็น เป็นคนที่มีคุณค่า หรือค่าของคนอยู่ทำงาน ถ้าคนคนดี เป็นพหูสูต เป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ในการทำงาน นั้น ๆ บุคคลนั้น จึงบรรลุความสำเร็จในหน้าที่การงานนั้นได้

การที่บุคคลจะอยู่ในสังคมได้ ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม มีสติปัญญาวิชาความรู้ทั้งคดีโลก และคดีธรรม ทำตนให้มีประโยชน์แก่วงศ์ตระกูล แก่มิตรสหาย และประเทศชาติ การคบมิตรดีมี คุณธรรม เป็นบัณฑิตผู้มีความรู้ความสามารถในการทำงานต่าง ๆ เพราะนักปราชญ์ผู้ประดุจผู้ช่วยบอก ขุมทรัพย์ให้ ดังนั้น ตลอดชีวิตความเป็นอยู่ บุคคลต้องแสวงหาทรัพย์สองอย่าง คือทรัพย์ภายใน หมายเอาวิชาความรู้และศิลปะวิชาการต่าง ๆ เป็นทรัพย์สินหล่อเลี้ยงจิตใจ และทำให้จิตใจมีพลังและมีสติปัญญา เป็นผู้มีความคิดที่แหลมคมและลึกซึ้ง ประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวิชาความรู้ที่ตน ได้ศึกษาเล่าเรียนมา และแสวงหาทรัพย์สินภายนอก คือทำการทำงานหาเงินทองด้วยสุจริตเพื่อเป็น ปัจจัยเลี้ยงร่างกาย มีเครื่องนุ่งห่ม อาหารการกินน้ำดื่มน้ำใช้ มีพาหนะสำหรับเดินทาง ยารักษาโรค เป็นต้น ได้เป็นคนดีของเพื่อน และเป็นคนดีมีคุณธรรมของตระกูลและของสังคม